

**MUHASHO WA PFUNZO WA GAUTENG
MULINGO WA TSHITIFIKHEITHI TSHA MA?IRIKI**

**TSHIVEN? A LUAMBO LWA DAMUNI
GIREIDI YO LINGANELAHO
(Bambiri ?a u Ranga)**

POSSIBLE ANSWERS OCT / NOV 2006

KHETHEKANYO YA A

THOLOKANYONDIVHO

MBUDZISO 1

- 1.1 Vhu?ifarwi ha vhaswa. / Vhaswa vha musalauno / Zwidzidzivhadzi zwi lozwa vhutshilo ha muthu. (1)
- 1.2 Ha u sa ?ilonda nga u shumisa zwidzidzivhadzi. (1)
- 1.3 1.3.1 Zwi ita uri muthu a sa tsha humbula zwavhu?i.
1.3.2 Zwi a pengisa na u vhulaha.
1.3.3 Vhaswa vha litsha tshikolo vha sa athu ?haphudza.
1.3.4 Zwi vha dzhenisa malwadze a ngaho a HIV na AIDS.
1.3.5 U vha na ?wana u songo ?ilugisela. (3)
- 1.4 U nwa halwa na u shumisa zwidzidzivhadzi. (2)
- 1.5 Khonani mmbi ndi ane a sa ni fha?e, muthu a sa itiho zwi kho?iseaho. (1)
- 1.6 - U ofha u fhambana nadzo kana u ita zwo fhambanaho na zwine vha ita.
- U ?o?a u ?anganedzwa nga khonani.
- U ?o?a u vhonala na ene a tshi tshimbila na tshifhinga. (3)
- 1.7 Vhabebi kana khonani, (tenda mugudiswa o tikedza phindulo yawe). (2)
- 1.8 Vhadededzi, Vhafunzi, Vhabebi, Dzikaladzi na Vhakomana, Vhashumeli vha vhulangamupo. (3)
- 1.9 U ?amba ngaho = O vha a tshi nwesa
U tshimbila nga mulenzhe muthihi = Vho vha vha tshi ita zwithu zwi fanaho.
U longa ?aka = U xedza muthu / U sa ?ea nyeletshedzo ya vhukuma.
?ale?ale = Fhethu hune ha la?wa mashika. (4)
- 1.10 Ndi tshelede. (1)
- 1.11 (a) -?engisa = -takadza
(b) Vhaswa = Vhalala. (2)

- 1.12 - U?ea murero (1) U shumisa murero (1)
 - ? wana wa mbevha ha hangwi mukwita.
 - Mapfura a ?wana ndi u rumiwa.
 - ? wana wa tshidzula huvhuya huvhi hu a vhidza.
 - Maemu o tou zwa mme kokotolo! Vhone vhe ?wana wa mbevha u a hangwa mukwita? (2)

GUMOFULU ?A KHETHEKANYO YA A: [25]

KHETHEKANYO YA B

SAMARI / MANWELEDZO

MBUDZISO 2

Mu?ambilu ndi mutukana we a vha e tshisiwana. Vhusiwana ho ?o ita uri a ?uwe shangoni ?a hawe a yo ?b?a mushumo kha ?i?we shango. Kha shango ?ene?o o dzhena mu?ini we a wana hu na mukegulu. Mu?ambilu o ?o ?alutshedza mukegulu uri u khou ?o?a mushumo. Mukegulu o ?o dzhena n?uni o ?alutshedza mukalaha u ri huna muthu a to?aho mushumo. Mukalaha o mbo ?i mu ?ea mushumo wa u lisa khlolomo.

- Luambo (2)
- Mathomo (2)
- Vhukati (2)
- Magumo (2)
- U shumisa maipfi awe (2)

GUMOFULU ?A KHETHEKANYO YA B: [10]

KHETHEKANYO YA C

LUAMBO 3

MBUDZISO 3

- 3.1 Shamba – Maemu o ?a shamba ?i sa athu u vhibva. (1)
 Fhedza – Tshinakaho o ri u fhedza u kuvha a ya khunini. (1)
 Dwadze – ? wana wa Vho-Murambi u lwala dwadze ?a HIV / AIDS. (1)
 Nndinda – Vele uri thi funi musadzi a no nndinda. (1)
- 3.2 Vho- Nndwammbi = Vho-Nndwammbi ndi makhulu wa Vho-Rambelani. (1)
 Mu?aifa = ndi ene tanzhe ?a Vho-Bu?eli na Vho-Tshinakaho. (1)
- 3.3 Govho = Ma?amela o ?uwa o hwala govho a tshi ya khunini.
 Govho = Vho-Gumani vho rwa Vho-Matidza nga vili kha i?o, ?a sala ?i na govho ?a Malofha (2)

- 3.4 Dokotela – maine / ?anga (1)
 Vhona – sedza (1)
[10]

MBUDZISO 4

- 4.1 - Tshilamba u vhudzwa ndi tshilila u vhona, u vhona hu rumbula ma?o = muthu a sa thetshesesi a tshi kaidzwa u ?o zwi pfa o no wela khomboni. (2)
 - ? ama kombetshedza i afhula khali = Zwithu a zwo ngo fanela u kombetshedzwa. (2)
- 4.2 4.2.1 Ndo ni vhudza uri ni si male Mashudu.
 4.2.2 Zwi tshi vhavha ndi nga si zwi vhudze gona. (2)
- 4.3 Ndele = Mme- awe ndi muthu a sa funi tshika i tou vha ndele. (1)
 ? ambi = Vho- Avheani vha lu sima zwi tou pfala uri lu bva kha ?ambi. (1)
 Phiranawe = Mudzunga i tou vha phiranawe hu pfi o vha o ?uwa na mu?we munna wa ha Madzhosi. (1)
 Mutshelukwa = Thanga dza Ma?odzi dzo malwa kale ene o ?i sala o ita mutshelukwa henefha mu?ani wa mme-awe. (1)
[10]

MBUDZISO 5

- 5.1 Vhananyana = Vhananyana vha khou bata nzie. (1)
 Tshikegulu = tshikegulu tsha Mananga tsho fhedza mbudzi tsho ?anama. (1)
- 5.2. Mudavhini = vhatukana vho vhulaha ?owa mudavhini. (1)
 Hamatika = Shango ?a ha-Matika ndi ?a mvula. (1)
 ? iani = Makhadzi wanga vho malwa ? iani. (1)
 Fhasi = Vhatukana vha dzula fhasi vha tshi amba na vhahulwane. (1)
- 5.3. - tota tombo = ?i tshi vho kovhela. (1)
 - u fara shia – shia = u vha khakhathini (1)
 - Hu si na vhpufelo ha mare = ho ?ala (1)
 - ?i tshi tou bwa fhasi = ?uvha ?o vha ?i tshi fhisesa. (1)
[10]

MBUDZISO 6

- v v v v v
 Ndwama?o o vha o ambara mu?adzi we a u fhiwa nga makhulu wawe, o ri u vhona
 v v v v v
 mmbwa ya Vho-Ndwammbi a i posa nga matombo. **[10]**

GUMOFULU ?A KHETHEKANYO YA C: [40]

MARAGA: 75